







լուրջար, վե ետխօտ ազ պիր ճեղայի նազտիտե վերերէնք, տալա ճեղա չեք մէջէր իմի, Պոլսոսանտա գաթի նազար, էհլի բըզ թանըմըն օլան պիր չօգ միւթէպէր ատամլարըն տախի խըրըզ եաթազլարը օլմուշ օլտուգլարը անլաշըմըն տըր :

Վազա մեզքիւր մէսէլէ դայէթլէ գարմագարըն պիր մէսէլէ իտի, ֆագաթ հիւքիւմէթ մէսմուրու օլ պապտէ դի-եատէսիլլէ տգըլանէ տալլանարագ, հէր պիր շէյի կիւնէշ կիպի մէյտանէ չըգարմըն տըր, վէ պու սուրէթլէ հայտուտլարըն պիր թագըմ շիրքէթլէր քիւշատ իթմէլէրի գահրէ չըգարագ, մէզքիւր շիրքէթլէրին ազալարը տախի պուլունմուշ, վէ պիր պիր չօգ ատամլար ախը ու կիրիֆթ օլունարագ, խալի վագըթ թէֆթիշ վէ մուհաքէմէթմահ-թընա վագ օլունմուշար տըր :

Մէրգում հիւքիւմէթ մէսմուրու սա-եթսիտէ անինտէ Բօսցա Սանտօր, Միւցսթըշ կիւրմաթի, Գօլման-Պէնքօ վէ էլի թիւրէսանի նաման պէօյիւք հայտուտլարըն պէօյիւքլէրինն էթ-րաֆլարըն գուշատարագ, պիր չօգ ատամլար ախը ու կիրիֆթ օլունուպ հիւքիւմէթ թէսլիմ օլունմուշ, վէ պու սուրէթլէ պիր թագըմ բօլիս մէսմուր-լարըն հայտուտլարա հէմէֆքեար պուլունմուշ օլտուգլարը անլաշըմըն տըր : Սցեթէտին շէհրինտէ, պիր բօլիս մէսմուրու, վէ իքի հաքիմ գըրգ նէ-ֆէր պէյի իւ մալ խատէմէլէրի, վէ գըրգ աթըն նէֆէր գապթիլէ մէսմուր-լարը մուհաքէմէ հէնկեամընտա մէր-գուման հայտուտլարա հէմէթօհմէթ պուլունմուշար տէյու ազլ օլունարագ քէնտիլէրինն սարիհէ չըգարմագ իշին, ապա պիր իսպաթ կէօսթէրէմէմիշէր տիր, Պաքս-Պօտրոկ նամ գարիետէ պիր բօլիս մէսմուրու պիր չօգ վագըթ պիր թագըմ խըրըզլըգ վէ ճինաեթ-լէր իթտիքտէն սօնրա, պիր ազ միւտ-տէթտէն պէրու արթըք թէօվպէնէ կէլէրէք բօլիս մէսմուրիւթիլնէ նասպ օլունմուշ իտի :

Պու սուրէթլէ 30-40 սէնէլէրտէն պէ-րու իշլէնմիշ ճինաեթլէր մէյտանա չըգար, վէ միւտտէթի մէզքիւրէտէ, Սցեթէտին շէհրի գապթիլէն նէգարէթի պիր չօգ պիսուշ ատամլար ախը ու կիրիֆթ իթտիքտէն տիր : շէյիլէ քի, գըրգ սէնէ էվլէլ պիր գապահաթ իշ-լէմիշ օլան եթմիշ եաշընտա իթթի, եար ատամըն պիրինն օլ հէնկեամտէ թուլուպ մահպէսէ իլգա իթմիշ տիր :

Պալատէ գիւքիլնէ կէշտիլիմիզ Բէշ-թէր լիօյտ դազէթասը մէրգում իթթի-եար կիպի պիր չօգ պիսուշ ատամլա-րըն աեազլարընտա բրանկա օլտուգլու հալտէ ուզուն միւտտէթ հապսիանէ-լէրտէ գալմըն օլտուգլարըն նագլ իթ-թիլի սըրտա, շուսու տախի իլալէ-թէն սէօյլէմիշ տիր քի, չօգ տէֆա, մէրգուման հայտուտլար իշին պիր չօգ ատամլարըն գաթլէ տախի հիւքմ օ-լունմուշ օլտուգլարը րէսմէն անլաշը-մըն տըր : վէ պուսու եազտըղըմ սը-րատա, տէր մէզքիւր դազէթա, զանն իտէրսին գանըմ տամարլարըմտա տօն-մագտա տըր :

Մէրգում հիւքիւմէթ մէսմուրունուն նէ թարիքլէր իլէ հայտուտլարը պուլ-մագա, վէ ճինայէթ սահիպլէրինն վէ քէնտիլէրինն հէմէթօհմէթ պուլուն-մուշ օլան ատամլարը ախը ու կիրիֆթ իթմէլէ, վէհասըլ պիր չօգ սէնէլէր-տէն պէրու իշլէնմիշ վէ ապա տու-եուլմմըն պիր խալի ճինայէթլէրի գահրէ չըգարմագ մուլաֆֆագ օլա-պիլտիլի հագգընտա, մէզքիւր Բէշ-

թէր լիօյտ դազէթասընտա աթիտէք մալիւմաթլար օգունմուշ տուր :

Ախը ու կիրիֆթ օլունան ատամլար եանլարընտա տիշարտան հիշ պիր քիմէն պուլունմաղըն հալտէ մահպէսէ գօ-նուլուն, վէ պիրպիրլէրինն, խըրըզ-լարա մախսուս օլան կէօգ վէ եա սա-յիր սուրէթտէ պիր իշարէթ վիրմէսին-լէր իշին, կէօգլէրի տախի պաշըլ ի-տի : պու հալտէ, եանլարընա ապա թանըմաղընտա ատամլարը արգա-տաշ վէրիլէր իտի, վէ մէրգուման ա-տամլար հայտուտլարըն էմիլէթիլնի քէսպ իտէրէք, անլէրին հարարընա ալ-եահ օլունար, վէ անլէրէ հէր պիր իթտիքլէրինն իգրար իթտիլէրլէր ի-տի : . . . Պոլսոսանտա մատա, հիւ-քիւմէթ մէսմուրու, մէրգուման հայ-տուտլարըն նէ ախլէագտա պուլուն-տուգլարըն անլամագ իշին իլմի նէֆս (մարգալազմուլիլն) թարիքիլն գուլ-լանարագ, հայտուտլարըն էն պէօյիւ-յիւ օլան Բօսցա Սանտօրուն եէնիլմէզ գուլվէթիլնէ զալէպէ իթմէլէ մու-վաֆֆագ օլապիլտի, շէյիլէ քի, մէր-գում Սանտօրուն նէ տէրէճէ քիպիր վէ մաղրուր պիր ատամ օլտուգլունու, վէ սայիր հայտուտլարա ապա էհէմիլէթ վիրմէլէրէք անլէրի տալիմա «բիլիճ խըրըզը» թէսմիլէ իլլէտիլիլնէ կէօրէ-րէք, կիւնիւն պիրինտէ մէրգում Սան-տօրուն քէնտիլէթպաալարը էօնիւնտէ տիզ իւթիլնէ կէթիլտիլա, մէրգում-մանա էմի իտէր քի Սանտօրուն պիր է-յիճէ գէֆգլէնէրէք, քէնտիլէրի տա-լի մէրգումա «բիլիճ խըրըզը» չա-ղըրսընլար : Պոլսուն իւզէրինն մէր-գում քիպիր հայտուտ օլ տէրէճէ հիւ-տէթլէնիլ քի, քէնտիլնէ մախսուս օլան մաղրուրիլնէթիլլէ պաշար իթտի-լի տէհէթլու իլտիլլէթիլնի վէ իշլէ-տիլի ճինաեթլէրինն պիրէր պիրէր նագլ իթմէլէ, վէ քէնտիլնէ իլհագ վէ հէմէթօհմէթ պուլունմաղընտալի մէյտանա չըգարմագ, վէհասըլ պիր չօգ կիզլիտէ գալմըն վէ պու մէսէլէնէ զիեատէ միւհիմ գանն օլունան շէյ-լէրի հիւքիւմէթ մէսմուրունա պիւ-տիրմէլէ :

Պագաթ Սանտօր, քէնտիլնի իգ-րար իթտիլի պու գաաթ ճինաեթ-լէրտէն մատա իշլէմիշ օլտուգլու իքի ճինաեթլէրինն ապա զիք իտէպիլմէ-տիլի իշին, օլ պապտէ քէնտիլ քէն-տիլնէ պիր հիւտտէթ տուեար իտի : լաքին թէֆթիշ մէսմուրու Մ. Մաթիէ Լօքիք իլմի նէֆս գուլվէթիլլէ մէզ-քիւր իքի ճինաեթլէր տախի մէյտանա չըգարմագա մուլաֆֆագ օլապիլտի :

Բօսցա Սանտօրուն պու իգրարա-րը գարալիպ նէվլնտէն օլտուգլարը կիպի մուհիմ նէթիլէլէր տախի իպ-րագ իթմիշ տիր : վէ քէնտիլնի ազլ իթտիլի ատամլարը հէր նէ գաաթ ախը ու կիրիֆթ օլունու իսէ տէ, մէրգում հայտուտուն էօնիւնտէ սէր-պէսթլէննէ իթմէլէնիպ, շիմիլ իսէ, մէրգում հայտուտ աճէպա քէնտիլ իշ-լէրինտէն գանըլընա զիեատէ սա-տագաթ կէօսթէրէճէք վէ ճէսարէթ վէրէճէք տիր տէյի մապէյնլէրինտէ պիր կէօնա զարլէթ տէվամ իթմէլէրտէ տիր :

Շիմիլիքի հալտէ պուլնարտան սար-ֆը նագարըլա պաշգա շէյիլէր նագլ ի-տէլիմ :

Նէմէս նակի իմինտէ պիր ատամ իքի օլունլարընա ախը ու կիրիֆթ օ-լունուպ, մէրգում բէտէր իլէ պէօյիւք օլուն մահքէմէտէ ազլ օլունան ճին-հալարա իլհագ օլտուգլարըն իգրար իտէրլէր : ֆագաթ մուլալիլի օլարագ

քիւլիլ օլուն ապա իգրար իթմէք իս-թէմէզ իսէ տէ, քէնտիլ բէտէրինն վէ պիրաեթլէրինն իգրար իթտիքլէրինն ի-չիտէրէք, վէ քէնտիլնի ինքեար իթ-մէսի արթըք բարա իթմէլէնէլիլնի ֆէհմ իտէրէք, բէտէրինն կէօրմէք իս-թէր, վէ բէտէրինն եանընա վարտը-ղընտա, «չիւնքի էվլէլա սիզ անինտէ իշլէտիլիլիզ ճիւնհալարը իգրար իթ-տիլիլ, տէր բէտէրինն, իմիլ պէն տախի հէր պիր շէյի իգրար իթմէլէ մէհպուր օլունում :

Սցեթէտին շէհրին գալէսաթնտա մահպուս օլան խան Պաճօր նամ պիր հայտուտ տախի իքի քիլի էօլտիլմիւշ տիւր տէյի ազլ օլունուպ, ֆագաթ ապա իգրար իթմէք իսթէմէտիլի ի-չին թէֆթիշ մէսմուրու մէրգումա շու-աթիլտէքի սուրէթտէ իգրար իթտիլ-միշ տիր :

Թէֆթիշ մէսմուրու, մէրգում խան Պաճօրուն պաթըլ իթիգաալարա ինաշ-նըր օլտուգլունու իլմի նէֆս մարիֆէ-թիլլէ անլաեարագ, պիր ախլամ մէր-գումա քէնտիլ օտաաթնա կէթիլտիլա, «խան Պաճօր, տէր, սէնին էօլտիլ-միւշ օլտուգլուն Բիլէր Պատրինին ճանը պիր գաշ կիճէ տիր պանն «կէօրիւնէ-րէք, մէրգումա պօղտուղուն իք իլէ պէն տախի սէնի պօղտաղըմհալտէ, պէնիլ գիեատէ իսթէնէլէրէ տիւշար իտէնէլիլնի թէհտիլ եուլա պիլտիլմիշ տիր : թէֆթիշ մէսմուրու պունլարը սէօյլէտիլտէն սօնրա, խան Պաճօրուն պօղաղընա պիր իք աթարագ թէք-րարն մահպուսանէլէ կէօնտէրի :

Պոլսուն իւզէրինն, խան Պաճօր, էլլի տօգուզ կէօնա ճիւնհա իշլէմիշ օլտուգլու հալտէ, եինն վիճտանը րա-հաթ օլարագ եարը կիճէնէ գաաթ ույգուեա վարտըգտան սօնրա, ֆիքրի թամ օլմաղընտան քէնտիլ էլի իլէ էօլտիլմիւշ օլտուգլու Բիլէր Պատրին կէօ-գիլնէ կէօրիւնէրէք, տէհէլէթ կիրիֆ-թար օլուն, վէ ույգուսունուն իլինտէն պըլըրաղըն պիրլէ տօղրու մահպուս-խանէլին գաբուսունա գօշար, վէ գա-բուսու պիր գաշ տէֆա շիտտէթլիճէ վուրարագ մէյնուսիլէթ իտալարըլա «իմաա, իմաա . . . » տէյի պա-ղըրը : Օլ հէնկեամտէ թէֆթիշ մէս-մուրու եթթիլի, վէ խան Պաճօր, տէ-յիլ եալընը մէզքիւր իքի ճինաեթ-լէրինն, իլա գաթէն իշլէմիշ օլտուգլու պիր չօգ ճիւնհալարըն տախի իգրար իտէրէք, Բիլէր Պատրինին վէ քէնտի իլ եալընտա օլան պիր օլունուն նէ-րէտէ կէօսթիլմիւշ օլտուգլարըն տախի կէօսթէրիլ : Պատէհու մէրգումուն կէօսթէրիլի մահլէլի կիտիպ գաղը-տըղլարընտա, հագգըլաթէն մէրգում Պատրինին վէ քէնտիլ օլունուն նաշէ-լէրի, պօղաղլարընտա իք պուլունտու-ղու հալտէ, պուլունուր :

Օլ կիւնտէն պէրու մէրգում հայ-տուտ, քէնտիլ արգաաղընտա, հէր պիր իշլէտիլլէրի ճիւնհալարըն իգ-րար իթտիլմէք իշին հէր կիւն վագ վիր-տիլիլնտէն, օլ վագըլթա գաաթ ճիւն-հալարըն ինքեար իթմիշ օլան պիր չօգ հայտուտլար, քեաֆֆէյիլ ճիւնհա-լարըն իգրար իթմէլէ պաշարլար, շէյիլէ քի, թէրէրէլիլ շէհրինին հայ-տուտլար պէօյիլիլնիլն պէօյիլիլ օ-լան թիւրէսանիլ նամ հայտուտուն 85 տիւրիլ ճիւնհա վէ գապահաթ իշլէ-միշ օլտուգլունու իգրար իթտիլի կիպի-լիլ քէսքէմէթ շէհրինին հայտուտլար պէօյիլիլնիլն պէօյիլիլ օլան Գօլման Պէնքօ նամ հայտուտ տախի, քէնտի-սինն մէրգում թիւրէսանիլտէն իւս-

թիւն կէօսթէրմէքլիք մաղրուրիլէթիլ-լէ 150 տիւրիլ խըրըզլըգ իթմիշ վէ ճինաեթլէ իշլէմիշ օլտուգլունու իգրար պիրլէ, պիր չօգ ատամլարըն տախի քէնտիլնէ շէրիք օլտուգլունու գահի-րէ չըգարմըն տըր :

Ղտրալիպի շուրասը տըր քի, մէր-գուման հայտուտլար ախը ու կիրիֆթ օլունուտլարը վագըլթ, ապա սէպէ-պիլնի անլամաղընտա տըր, վէ թէֆթի-շէ պաշարտըղընտա, թէֆթիշ մէսմու-րու անլէրէ «չու եա պու ճիւնհաեթ իշ-լէմիշ մի սինիլ» տէյի սիւալ իթմէլիպ, իլա «քէնտիլիլիլ նէ» ճիւնհա սահիպի թանըրսընը» տէյի սիւալ իլլէեթէք, պու թարիք իլէ, մէրգուման հայտուտ-լարըն քեաֆֆէյիլ ճիւնհալարըն գա-հիլէ չըգարմտեա մուլաֆֆագ օլապիլ-միշ տիր :

Ձիեատէ տիգգաթ օլուն . . . ճագ պիր նօգթա վար տըր : շէյիլէ քի հէսթիւ-տէն զիեատէ էսիլ օլան խըրըզլարլիլ միւհրիլէր հէր նէ գաաթար իթտիլլէ-րի ճիւնհալարըն իգրար իթտիլէր ի-սէ տէ, մէրգուման հայտուտլարա հէմէթօհմէթ պուլունմուշ օլան բօլիս վէ գապթիլնէ մէսմուրլարը տալիմ իւ-էվպաթ ինքեար իթմէլէքլիքտէն տուր օլմաղընտա վէ մէյտանտա իսպաթ պուլունմաղըն իշին անլէրտէն չօղու սալը վիրիլմիշ վէ եախօտ սալը վիրի-լէճէք տիր :

Բէշթէր լիօյտ դազէթասը, ալաֆը-րանկա գեկտ. 13 թարիլիլնտէ պաշա-մը, վէ 15 կիւնէ գաաթար տէվամ ի-տէնէք օլան Սցեթէտին մահքէմէսի մարիֆէթիլլէ գահրէ չըգտն ճիւնհա վէ գապահաթլար հագգընտա տախի պիր մալիւմաթ վիրմէք իշին, շու ա-թիլտէքլիլ բալաթ իլլիլիլ նէլը իթմիշ տիր :

Սցեթէտին շէհրինտէ թէշթիլ գըլը-նան մահքէմէ քէնտիլ մէսմուրիլնէթի-նէ պաշարտըղընտան պէրու, հիւքիւ-մէթ մէսմուրու թարաֆընտան կէօնտէ-րիլմիշ օլան 1550 գըլթա ճինաեթլէ տա-վալարընա պագարագ, սօնրատան 500 գըլթա տալա տահա մէզքիւր մահքէ-մէնէ հէվալէ օլուն, վէ պատէհու, հիւ-քիւմէթ մէսմուրլուղու լաղլ օլուն-տուգտան սօնրա, քէնտիլնէ 950 գը-լթա տալա տահա կէօնտէրիլպ, ճէման 3000 գըլթա տալաեա պագմըշտըրլմէգ-քիւր 3000 գըլթա տալաեա մատա, 1000 գըլթա տալա տախի հիւքմ օլուն-մուշ, վէ մէզքիւր տալալարըն քեաֆ-ֆէսի տէ պէօյիլէ հաքիլին հուղու-րունտա թագըգ իտիլմիշ տիր :

Մէզքիւր տալալարտա գահրէ չըգ-մըշ օլան ճիւնհա վէ գապահաթլարըն սաեթը 8000 պալիլ օլունպ, ճինաեթլէ սահիպլէրի իսէ 4000 քիլիլնէ եաղըն ատամլար իմիշ, Մէզքիւր ճիւնհա վէ գապահաթլար խըրըզլըգտան, վէ եաղմաճըլըգտան, վէ գունտագըլըգ-տան, վէ խըրըզ եաթաղըլընտան վէ ատամ էօլտիլմէքլիլտէն իպտրէթ տիր :

Մէզքիւր մահքէմէ, Մ. Սթէֆան Պատրօթի նամ քիմէսնէլին իեաեթլի թահթընտա թէճէմիլ իթմիշ տիր :

Պալէտաէ գիւք օլունան տէհէթլու մուհաքէմէլին նէթիլնէսի հագգընտա օգուեանլարընգա մալիւմաթ վիրմէք-իլիլ պաշգա տէֆաեա թէրէր իտէրիլ

ՄԱՆՁԻՊ ՂԱԶԷԹԱ  
ԳԱՐԱՊԵՏ Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ղալաթատա Բէնճէլմպիհ բազարընտա  
Պ. 28 իւսի խանընտա